DOI: [10.32702/2307-2156-2021.8.72](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.8.72)

УДК 32:327.5

*О. М. Мілославська,
аспірант кафедри суспільного розвитку і суспільно-владних відносин,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-8558-2323*

*Б. В. Бернадський,
д. ю. н., доцент, доцент кафедри суспільного розвитку і суспільно-владних відносин,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0003-2692-6824*

СУТНІСТЬ І ПРИРОДА МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОМПРОМІС: ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД

*O. Miloslavska
Postgraduate student of the Department of Social Development and Social Relations,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

*B. Bernadsky
Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Development
and Social Relations, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

THE ESSENCE AND NATURE OF INTERNATIONAL CONFLICT AND POLITICAL COMPROMISE: HISTORICAL VIEW

Стаття має на меті розглянути суть та природу виникнення міжнародних конфліктів, методи їх дослідження, специфіку протікання в галузі політології, а також роль політичного компромісу в його врегулюванні; проаналізувати місце міжнародних конфліктів у розвитку міжнародних відносин.

У роботі приділено увагу дослідженню розвитку міжнародної конфліктології через призму історії. Кожна частина наукового дослідження міжнародного конфлікту характеризується домінуванням тих чи інших методів, поглядів, результатів, має свої особливості в залежності від періоду історичної епохи. Також у статті проаналізовано окремі підходи до визначення поняття «міжнародні відносини», «міжнародний конфлікт», «міжнародна політика». Відстежується процес осмислення міжнародного конфлікту та політичного компромісу в контексті історичного розвитку філософської політичної думки та сучасного наукового дискурсу.

The article examines the problems of the role and place of international conflicts in the development of international relations. The essence and nature of international conflicts, methods of their research, as well as the specifics of the course in political science are considered.

The paper pays attention to the study of the development of international conflictology through the prism of history. The article also analyzes some approaches to the definition of "international relations", "international conflict", "international politics". International political conflict and its ideological motivation are considered in the article. Analysis and typology of the political conflicts

are given. The main theoretical and methodological principles of the science of conflict studies are considered in the article, the scientific approach to solving problem situations of modern public policy, as well as the specifics of their course in the field of political science are considered.

The study of the phenomenology of conflict extends to the broad field of research in psychology, sociology, political science, history, military sciences, pedagogy, philosophy, and public administration as well. The main attention in the work is paid to determining the effectiveness of modern approaches and methods of conflict diagnosis for their further application in the political space. The issues of conflict prevention, anticipation of the possibility of conflicts, their analysis, prevention, settlement and constructive resolution of conflict situations in the field of political activity are treated. Public administration, as a system for resolving conflict and crisis situations of social development and overcoming them, creates the basis for political, economic and social stability, which is why it is now necessary to study in detail the issues and peculiarities of conflict in public administration. The technology of conflict management, the choice of optimal ways and methods of their solution, ways of settlement by means of the third party are defined.

The article also analyzes some approaches to the definition of «conflict», «political conflict». The process of understanding the conflict in the context of the historical development of philosophical political thought and modern scientific discourse is traced.

Ключові слова: міжнародний політичний конфлікт; публічне управління; конфліктологія; політичний компроміс; держава; суб'єкти політичного конфлікту; політична конфліктологія.

Key words: international political conflict; public administration; conflictology; political compromise; state; subjects of the political conflict; political conflictology.

Постановка проблеми. Забезпечення міжнародної безпеки й миру між народами на сьогоднішній день є дуже актуальним завданням. В наш час наявні збройні конфлікти (не треба далеко ходити), загроза виникнення озброєного протистояння у будь-якому куточку планети продовжують існувати. Тому проблема військових конфліктів залишається дуже гострою та актуальною й потребує всебічного вивчення. Дослідження міжнародного конфлікту охоплює широку галузь таких наук, як психологія, соціологія, політологія, історія, педагогіка, філософія, публічне управління. Що є причиною війни? Як її уникнути та досягти вічного миру між народами? Чи взагалі таке можливо? Проблема міжнародної конфліктної взаємодії потребує глибокого теоретичного осмислення й вирішення низки надзвичайно важливих питань у галузі політичного компромісу. Враховуючи її актуальність, автори вважають за необхідне звернутись до її аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Міжнародна політика – це одна із сфер політичного життя суспільства, система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і стосунків між суб'єктами, що діють на глобальній арені. Її об'єктивна зумовленість породжена існуванням міжнародних відносин – різноманітних господарських, культурних та інших взаємин між націями, державами і наддержавними утвореннями.

Як складова політики міжнародні відносини являють собою певну систему. Дослідники Дж.Розенау та К.Норр знаходять у цьому невід'ємну складову конфліктності: дії та протидії національних та державних інтересів, в основі яких істотне місце належить конфліктам. В свою чергу, все це залежить від географічного положення, матеріальних ресурсів, технічних можливостей, системи цінностей та політичного устрою держави.

Так, науковець Р.Арон вважає, що міжнародні відносини – це відносини між політичними одиницями. Як відомо, основною одиницею зовнішньої політики та складовою міжнародної системи виступає держава; але деякі політологи вважають, що нею є нація. Вчені А.Галкін і Ф.Бурлацький мотивують цей підхід тим, що держава є основним інститутом національної політичної системи. Саме держава виступає головним учасником міжнародного життя і зовнішньополітичних процесів. Держава – це політична форма організації суспільства, що відображає зумовлену економічним ладом політичну владу більшості, регулює суспільні відносини за допомогою норм права, які є обов'язковими для всіх людей [1]. Саме на цьому тримається система міждержавних зв'язків. Натомість дослідник М. Каштан визначає різні варіанти розстановки сил, тому що можливі різні типи міжнародних систем. Український вчений О. Семків, аналізуючи ці системи, визначає зовнішню політику «як діяльність (мистецтво) щодо втілення в життя (шляхом насильницького нав'язування або узгодження) групових державних інтересів» [2]. Зовнішня політика має різні складові. Це, насамперед, її суб'єкти. Взагалі суб'єктами міжнародної політики є:

- держава або групи держав;

- міжнародні організації;
- масові рухи транснаціонального характеру;
- релігії і церкви різних напрямів;
- політичні партії і громадські об'єднання;
- ЗМІ.

Дослідник І. Горовіц зазначає, що філософське вивчення війни і миру міститься в самій людині. Також існує концепція, за якою ця політика розглядається як біологічне явище. Так, науковець Г.Моргентау визначає закони, які керують політикою, виходячи з природи людини.

Варто зазначити, що досить поширеним є також психологічний підхід до міжнародної політики. Так, на думку вченого У.Фулбрайт основою зовнішньої політики є «непоясненні спонукання людської натури». Отже, він вважає сферою патології причини військових конфліктів, що більше пов'язані з почуттям хворобливого самолюбства, аніж з тверезим розрахунком вигод і переваг. Ще Макс Вебер казав, що політика як професія може приносити внутрішню насолоду. Професійне заняття політикою, на думку цього автора, дає почуття влади: «Відчуття того, що ти тримаєш в руках нерв історично важливого процесу, здатні підняти професійного політика над повсякденністю» [3]. Практично йдеться про роль особи в історії. Звідси всі найбільші міжнародні воєнно-політичні конфлікти набувають психологічного характеру. Також не оминули вчені у своїх дослідженнях і релігійну складову міжнародних конфліктів. Так, дослідник С. Хантінгтон [4] виділяє західну, японську, ісламську, слов'янсько-православну та африканські цивілізації та вважає, що основні міжнародні конфлікти у майбутньому відбуватимуться між країнами різних культурно-цивілізаційних та релігійних типів.

Взагалі, вважається, що першим започаткував традицію теоретичного осмислення міжнародного конфлікту Фукідид [5]. Але найвагоміший внесок у розробку проблеми взаємозв'язку збалансованості й конфлікту в сучасному постіндустріальному суспільстві зробив дослідник Р. Дарендорф. Його основна теза – людська свобода існує тільки у світі регульованого конфлікту, вільного ринкового господарства, широкої гласності, упорядкованих політичних дискусій, які формують конституцію свободи. Науковець вважає, що будь-яке здорове суспільство визнає конфлікти [6]. Кожний соціальний конфлікт є викликом, який потребує раціонального врегулювання суспільних суперечностей і встановлення контролю над ними. Тобто конфлікти розглядаються як спосіб саморегулювання і забезпечення стабільного стану суспільства.

Вивчення конфліктної взаємодії здійснюється як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками. Маючи широкий спектр особливостей, питання конфлікту широко висвітлюється у працях таких науковців, як Г.Андрєєва, О.Анцупов, Г.Атаманчук, В.Бакуменко, О. Бандурка, І.Бекешкіна, І.Гришина, О.Громова, С.Дубенко, Л. Смельяненко, Є.Жариков, О.Здравомислов, В.Лозниця, М.Маскон, В.Князєв, Л.Карамушка, Г.Сагач, Е.Уткін, С.Фролов, В.Луговий, В.Майборода, Н.Нижник, В.Олуйко, М.Пірен, В.Тронь, О.Шегда, Г.Осовська, Ф.Тейлор та інші.

Так, використовуючи соціологічні складові конфлікту, розглянуті в роботах Г.Зіммеля, Л.Козера, Р.Дарендорфа, можна дійти висновку, що поняття «міжнародний конфлікт» дедалі більше виходить за рамки військових дій, в яких це поняття розглядалося у XIX столітті завдяки афоризму Карла фон Клаузевіца про те, що «війна є продовженням політики іншими засобами». А дослідник Л.Гумплович зробив припущення, що головним законом міжнародного життя є «постійна боротьба між сусідніми державами через прикордонну лінію». Формування геополітики у самостійний напрям політичних досліджень пов'язане з іменами Фрідріха Ратцеля та Рудольфа Челлена, який і є автором терміну «геополітика».

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд із цим, сучасні дослідження звертають увагу на недостатньо розроблену проблематику, пов'язану з врегулюванням міжнародних конфліктів за допомогою політичного компромісу та шляхом направленої діяльності міжнародних організацій. До цього часу мало уваги приділялось визначенню сутності та природи міжнародних конфліктів.

Тож **метою** цієї роботи є дослідження головних теоретико-методологічних засад міжнародної конфліктології та розгляд сутності та природи міжнародних політичних конфліктів в історичній ретроспективі.

Виклад основного матеріалу.

Історія людства має безліч негативних прикладів щодо вирішення зовнішніх та внутрішніх проблем між державами шляхом війни; впродовж багатьох століть людські відносини «регулювалися», на жаль, в основному за допомогою зброї. Впродовж останніх майже шести тисяч років людство існувало мирно щонайбільше триста років. Впродовж цих століть на Землі відбулося майже п'ятнадцять тисяч війн (з них дві світові), які забрали життя 3,6 мільярда осіб. Після закінчення Другої світової війни у світі відбулося ще понад 250 воєн, у яких брали участь понад 90 держав, чії втрати становлять більше 35 мільйонів осіб. Це – не просто цифри. Це – долі й життя мільйонів людей, історії піднесення й занепаду сотень держав, глибоких криз та розквіту народів та їх країн.

За останніми даними, сучасне людство – це майже 6 мільярдів людей, велика різноманітність економік та культур, тисячі великих та малих народів. Це майже 230 країн і територій. Сьогодні світова спільнота складається не тільки з незалежних держав, але й різних економічних, торгових, військових союзів, блоків, що об'єдналися на багатобічній основі. І всі вони виступають суб'єктами міжнародних відносин. Останнім часом, у зв'язку з розширенням числа суб'єктів міжнародних відносин, в політичній науці разом з поняттям «зовнішня політика» почав використовуватися термін «міжнародна політика».

Тому, ми можемо сказати, що міжнародна політика – це система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і відносин між народами, державами та групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами й організаціями.

По своєму характеру й меті світова політика є особливим родом політики, що має в своїй основі створення й підтримку стабільного міжнародного середовища, в якому могли б розвиватися інтереси всіх її учасників. Отже, міжнародна політика – це результат глибокої трансформації міжнародних зв'язків і взаємодій. Найважливіша задача світової політики – це створення такої системи міжнародної безпеки, яка ґрунтувалася б на довірі, мирі, вільному від ядерної зброї та насильства. Наука про міжнародні відносини є комплексною та міждисциплінарною. У сферу міжнародних відносин входять військово-політичні, економічні, екологічні, гуманітарні та інші проблеми світового співтовариства. Отже, міжнародні відносини є системою економічних, політичних, соціальних, дипломатичних, правових, військових і культурних зв'язків і взаємодій, які виникають між суб'єктами світової спільноти. Головними діючими особами світового співтовариства є держави, політичні партії і рухи, різні міжнародні неурядові організації та інші суб'єкти. Але ведуча роль тут по праву належить державі, оскільки саме вона здійснює зовнішню політику кожної країни.

Тому дослідження політики на міжнародному рівні має свої особливості, які пов'язані з характером міжнародних відносин та специфікою зовнішньої політики. Сьогодні людство зіткнулося з цілою низкою глобальних проблем, подолати які поодиночі просто неможливо. Рівень взаємозв'язку держав у сучасному світі настільки великий, що жодна країна не може проводити свою політику без урахування інтересів світової спільноти. Сьогодні використання сили в світовій політиці та суперництві держав на міжнародній арені є дуже небезпечним: воно загрожує знищенню людства.

Геополітика (від грец. земля і політика) – це політологічна концепція, що вбачає у політиці засадничу та визначальну роль географічних факторів: розташування країни, розмір її території, наявність чи відсутність певних природних ресурсів, клімат, кількість населення тощо. Це наука про вплив географічного середовища на політичне життя держав, а також мистецтво управління державою.

Отже, міжнародні відносини – це система міждержавних взаємодій, суб'єктами яких є держави і міждержавні та неурядові організації, приватні особи. З точки зору ступеня напруженості міжнародних відносин можна говорити про їхні стани – стабільності, суперництва, ворожнечі, довіри, співробітництва, війни та ін. Розрізняють такі види міжнародних відносин:

- за сферами суспільного життя: економічні, політичні, воєнно-стратегічні, культурні, ідеологічні;
- на основі взаємодіючих суб'єктів: міждержавні, міжпартійні, відносини між різними неурядовими асоціаціями, приватні та ін.

Практика міжнародних відносин свідчить, що в основі суперечностей між державами зрідка лежить якийсь один чинник. Джерелом суперечностей здебільшого виступають інтереси певних держав, економічних союзів, а також військово-політичних блоків. Предметом суперечностей часто є території та кордони, прагнення посісти домінуюче становище в регіоні, протистояння економічних, політичних інтересів країн, що розвиваються, негативні етнічні стереотипи, релігійні протиріччя. Тому міжнародні відносини все ще залишаються сферою розбіжностей інтересів, суперництва, непередбачуваності та конфліктів. Можна стверджувати, що міжнародний конфлікт – це зіткнення двох або більше різноспрямованих сил з метою реалізації цілей та інтересів в умовах протидії. Суб'єктами міжнародного конфлікту можуть бути держави, міждержавні об'єднання, міжнародні організації та суспільно-політичні сили всередині держави або на міжнародній арені.

Розуміння сутності та природи міжнародних конфліктів та знаходження способів їх розв'язання вимагає з'ясування глибини й характеру самого конфлікту, що значною мірою досягаються за допомогою їх класифікації. На Заході є традиційна типологія міжнародних конфліктів, згідно з якою розрізняють:

- міжнародну кризу;
- конфлікти малої інтенсивності;
- тероризм;
- громадянську війну і революцію, що набувають міжнародного характеру;
- війну;
- світову війну. Розглянемо деякі з них.

Міжнародна криза – це конфліктна ситуація, за якої: зачіпаються життєво важливі цілі діючих суб'єктів міжнародної політики; для прийняття рішення суб'єкти мають у край обмежений час; події зазвичай розвиваються непередбачувано; ситуація, однак, не переростає у збройний конфлікт. Отже, криза – це ще не війна, це такий вид стосунків між суб'єктами міжнародних відносин, за якого жодна із сторін не бажає війни або насильства, але обидві вважають свої цілі достатньо вагомими, щоб ризикувати задля них можливим розв'язанням війни.

Конфлікти малої інтенсивності. Відносини між державними та недержавними суб'єктами доволі часто захмарюються дрібними сутичками на кордонах, індивідуальним або невеликим груповим насильством. Їх небезпеку почали розуміти лише сьогодні. Вона полягає в тому, що, по-перше, такий конфлікт може перетворитися у повномасштабний. По-друге, при сучасних військових озброєннях навіть конфлікт малої інтенсивності може призвести до великих руйнувань. По-третє, в умовах тісного взаємозв'язку сучасних незалежних держав порушення мирного життя в одному регіоні впливає на всі інші.

Тероризм. У кодексі злочинів проти світу і безпеки людства ООН він визначається як «вчинення, організація, сприяння здійсненню чи фінансування заохочення агентами чи представниками однієї держави актів проти іншої держави». У виникненні і поширенні тероризму та екстремізму певну роль відіграють державно-політичні і геополітичні фактори. Протириччя й конфлікти між деякими державами сприяють підвищенню інтересу держав до використання тероризму з метою послаблення протиборчої сторони. Сучасна антитерористична боротьба не завжди враховує причинно-наслідкові зв'язки між різними подіями. Багато в чому це пов'язане з політичним фактором у міжнародному тероризмі.

Конфлікт та його прояви аналізують сьогодні всі науки, які вивчають людину, соціальні групи, суспільство і державу – теорія міжнародних відносин, політологія, соціологія, історія, юриспруденція, економіка, математика та ін. Взаємне проникнення та інтеграція цих наук визначають високий ступінь міждисциплінарності дисципліни, якій притаманні тенденції до використання широкого методологічного арсеналу та різностороннього емпіричного матеріалу. Проблема полягає в тому, щоб виявити, що належить безпосередньо до галузі міжнародних конфліктів, позначити основні підходи можливого розгляду цього явища і показати, як у такому конфлікті здійснюється взаємодія безлічі різноманітних факторів, що формують загальний вектор розвитку системи міжнародних відносин. Конфлікт треба розглядати і як соціально-політичне явище, і як процес, а можна і як засіб переходу від одних політичних дій до інших, як умову зміни системних моделей міжнародних відносин [7].

Відповідно, тема компромісу, як політичної проблеми, щораз набуває все більшої актуальності, оскільки завдяки саме компромісам між конфліктуєчими сторонами виробляються взаємоприйнятні рішення. Поняття «компроміс» у політиці не нове і трактується як поступка деякими вимогами, відмовлення від частини власних вимог на користь угоди з іншою стороною (партією, державою). У такому трактуванні компроміс постає як метод пом'якшення загострення протиріч. Однак глибокий зміст цього поняття багатший і складніший, адже компроміс включає також такі ознаки, як об'єднання і співробітництво взаємодіючих сторін та деякі характеристики взаємного протиборства, що виявляються у стосунках між цими сторонами.

Компроміс у політиці – це свідомо укладена політична угода між протилежними політичними силами (партіями, організаціями, державами), що виражають інтереси різних верств і груп суспільства. Це спосіб вирішення конфліктів і суперечностей шляхом поступок сторін, які беруть участь у політичній діяльності, політичних відносинах. В його основі лежить самообмеження політичних сил, відмова від незначних завдань тактичного характеру за збереження основних [8].

Основний напрям нашого дослідження полягає в тому, що міжнародний конфлікт – це системне явище, закономірності виникнення й перебіг якого обумовлені його структурою, ступенем активності та зв'язками між елементами.

Історія досліджує динаміку соціальних явищ, в тому числі й конфліктів. Вона швидко і яскраво може продемонструвати унікальність окремих війн, криз або протистоянь та вказати на неповторюваність кожного прояву світової політики. Досліджувати світ мінливих явищ надзвичайно складно. Наука потребує експерименту, багаторазового повторення події – лише таким чином можна встановити її причини та передбачити наслідки. Тому серед безлічі міжнародних конфліктів із своєрідними причинами, унікальними дійовими особами та шляхами розвитку необхідно побачити спільні риси, що залишаються незмінними протягом тисячоліть. На виявлення та аналіз таких рис, як правило, були спрямовані дослідження, результати яких є актуальними і важливими на всі часи [7].

Взагалі, визначення конфліктів філософами та політологами завжди було неоднаковим. Суспільно-політичне явище конфлікту, зокрема політичного конфлікту між державами, було відоме здавна. Першим міждержавним конфліктом фактично можна вважати єгипетсько-хеттське протистояння на початку XIII ст. до н.е. Його результатом стало укладення першого відомого історії мирного договору, тобто формально мирне завершення міжнародного конфлікту. Вивченням структурних причин міжнародних конфліктів займався давньогрецький історик Фукідид. У своїх працях філософ, дослідуючи історії воєн, звертає особливу увагу на причини і приводи подій. Раціоналізм Фукідида виключав безпосереднє втручання божественних сил в історичні події; за своїми політичними поглядами Фукідид був прихильником помірної, розумно упорядкованої влади. Поєднання теоретичних висновків Фукідида стосовно природи міждержавних конфліктів полягає в наступному: ним було сформульовано філософські основи та покладено початок так званій реалістичній традиції в дослідженні міжнародних відносин. Окрім Фукідида проблеми міждержавних конфліктів вивчали й інші філософи Стародавнього світу. Так, Геракліт намагався пов'язати свої роздуми про війни та соціальні конфлікти з загальною системою поглядів на природу Всесвіту. Філософ вважав, що у світі все породжується через ворожнечу й розбрат, що єдиний закон космосу – це війна: «Війна – батько всього і цар усього, ... одним вона визначила бути богами, а іншим – людьми, одних вона зробила рабами, а інших – вільними». На відміну від Геракліта, який, по суті, виправдовував війну, Платон засуджував її і вважав за найбільше зло [9]. У дослідженнях Платона та Аристотеля конфлікт як такий не був центром уваги; він розглядався як невіддільний атрибут буття людей і держав. Не менш цікавими є соціально-етичні і правові ідеї великого мислителя Давньої Греції Демокріта, який, як і Платон, ототожнював війну з найгострішим соціальним конфліктом. Він вважав, що «громадянська війна є нещастям для однієї й іншої ворогуючих сторін...». Демокріт зазначав, що «... закони не забороняли б кожному жити за своїм смаком, якщо б кожний не шкодив іншому, адже заздрість сприяє початку ворожнечі». Але не тільки війна як соціальний конфлікт потрапляє в поле зору античних мислителів. У роботах таких авторів, як Цицерон, Гай Юлій Цезар, Сунь Цзи, У Цзи, конфлікт також виступає необхідним

елементом співіснування держав. Військовий мислитель і полководець Сунь-Цзи у своєму трактаті «Мистецтво війни» одним з перших спробував розкрити зв'язок війни та політики, роль суб'єктивно-психологічного чинника. «Звичайне правило ведення війни таке: полководець, отримавши вказівку від государя, збирає військо і зосереджує сили», зазначав він. «Війна є шлях існування та загибелі держави», – вважав Сунь Цзи [10]. Але засновник «філософії задоволення» Епікур навпаки, радив уникати конфліктів, оскільки «вони несуть страждання». Критерії «справедливої» війни було розроблено римським філософом Цицероном, погляди якого вплинули пізніше на багатьох дослідників принципів права та його значення для міжнародного конфлікту.

Істотні зміни у вивченні міжнародних конфліктів відбулись в епоху Середньовіччя. Теорія міжнародних конфліктів того часу розвивалася у рамках теології, яка розглядала світ за своєю рідною концепцією поділу: в його «божественній» частині панує безпосередня воля Бога, а у земній його частині точиться боротьба добра і зла. Цим безупинним протистоянням теологи того часу пояснювали майже постійні війни «темного» Середньовіччя. У працях мислителів Відродження та Нового часу простежується антична традиція. Так, Ніколо Макіавеллі продовжив та розвинув реалістичну традицію в конфліктології. Він прагнув зробити політику якомога ефективнішою, ним було сформульовано один з фундаментальних принципів про відокремлення норм моралі від політичної необхідності. Однією з причин конфліктів в міжнародних відносинах було визначення анархії. Саме стратегічні «поради» на кшталт «застосовувати хитрість там, де можна обійтися без використання сили», «уникати сильних союзників» чи «надавати перевагу страху перед любов'ю, якщо не можна досягнути вияву обох одночасно», піднесли Макіавеллі на п'єдестал історії. Свої погляди він виклав у своїй відомій праці «Володар» [11].

Англійський філософ Томас Гоббс у своїй фундаментальній праці «Левіафан» описав так званий природний стан речей як джерело постійних конфліктів. Це – рівність людей від природи: «Природа зробила людей рівними... Однакові можливості породжують однакові сподівання щодо одних і тих самих речей», а війна – це єдиний засіб подолати це протиріччя: «Ніщо не може захистити від наслідків цієї усвідомленої несумісності краще, ніж війна...» [12]. «Війна всіх проти всіх» – це природний стан речей, вважав Гоббс. Ідея державного суверенітету як фундаментального принципу світової політики, обґрунтована Гоббсом, стала ключовою для міжнародних відносин більше ніж на триста років. Проте, філософія Гоббса цим не обмежується: вона ставить за мету «навчити» держави мирно співіснувати в умовах постійної анархії. У більш пізніші часи, безперечно, заслуговують уваги теорія державного суверенітету Жана Бодена та теорія «соціальної держави» Жан Жака Руссо. Альтернативне філософське пояснення міжнародного конфлікту надає німецький філософ Іммануїл Кант у своїй найвідомішій роботі, присвяченій проблемам війни і миру «Трактат про вічний мир» [13]. Вчений доходить висновку, що причиною війн є існування суперечностей між державами в результаті постійного прагнення перевищити одна одну в «кількості збройних сил». На думку Канта, конфлікти у міжнародній сфері, які призводять до виникнення війн, можна подолати через поширення республіканського ладу та встановлення політичних зв'язків між державами, а також створенням союзу держав, які виступають проти війни. Бажання запобігти війн та конфліктів між державами спонукало філософів до пошуків відповідей у міжнародному праві. Такі дослідники як Франсиско де Віторія, Гуго Гроцій, Джон Локк, Ієремія Бентам ввели у науковий обіг поняття взаємозалежності, соціальних обмежень конфліктів, співвідношення цілей та засобів та інші. Досить тривалий час вивчення міжнародних конфліктів відбувалось у рамках теорії лібералізму. Англійський вчений Томас Мальтус у своєму есе «Про населення» висунув гіпотезу про наявність постійного джерела суспільних конфліктів, і, як наслідок, неможливість побудови «ідеального» суспільства. Таким джерелом являються продукти харчування, кількість яких на планеті збільшується значно повільніше, ніж приріст населення. Прогноз Мальтуса передрікає людству постійну виснажливу боротьбу за їжу, а війни виступають регулятором чисельності населення. Німецький військовий теоретик й історик, генерал-майор пруської армії Карл фон Клаузевіц у своєму трактаті «Про війну» сформулював тезу про залежність війни від політичних обставин: «Війна є не чим іншим, як продовженням державної політики іншими засобами» [14]. Він аналізує зв'язок війни з політикою і вважає, що війна завжди виникає з політичного становища і зумовлюється лише політичними мотивами. Війна, на думку німецького мислителя, є не тільки політичним актом, а й справжнім знаряддям політики, продовженням політичних відносин. Основною метою війни є подолання опору противника та нав'язування йому «власного бачення» післявоєнного світу, вважав він.

Висновок. Отже, як ми можемо бачити тільки на деяких історичних прикладах, філософські обґрунтування теоретичних уявлень про сутність та природу міжнародний конфлікт впродовж тисячоліть були об'єктом уваги та глибокого наукового пізнання багатьох видатних мислителів людства. Кожна частина наукового дослідження міжнародного конфлікту характеризується домінуванням тих чи інших методів, поглядів, підходів, результатів, має свої особливості в їх проведенні та специфіку загальної спрямованості досліджень. Сьогодні в науці співіснують десятки впливових теорій та положень, світоглядних систем, фундаментальні та прикладні теорії конфліктів, такі як: «конфліктна модель суспільства» Ральфа Дарендорфа, теорія позитивно-функціонального конфлікту Льюїса Козера, теорія нерівномірного розвитку Томаса Нейрна, загальна теорія конфлікту Кеннета Боулдинга, теорія політичної стабільності Джона Блондела, теорія структурного насильства Югана Галтунга. Вони існують поряд із цілою системою загальнонаукових методів та підходів, таких як: теорія ігор, теорія альянсів, теорія прийняття рішень, теорія інформації тощо. Її понині єдиної теорії конфлікту не існує. В наш час теоретична конфліктологія залишається полем дебатів і конкуренції між декількома альтернативними підходами. Але безперечно одне: на сучасному етапі розвитку людства єдиним цивілізованим шляхом досягнення політичної згоди і миру у суспільстві є компроміс.

Таким чином, подальше дослідження та вивчення такого суперечливого явища, як міжнародний конфлікт дасть змогу побачити витоки й особливості різноманітних теорій, їхні сильні та слабкі сторони та спроможність вирішувати ті чи інші аспекти сучасних політичних конфліктів за допомогою саме компромісу.

Список використаних джерел.

1. Маникин А.С. Введение в теорию международных отношений. Москва : МГУ, 2001. 187 с.
2. Семків О.І. Політологія. Львів : Світ, 1993. 328 с.
3. Наринский М.М. История международных отношений. Москва: РОССПЭН, 2004. 264 с.
4. Хантингтон С. Зіткнення цивілізацій. Одеса : Астропринт, 2003. 207 с.
5. Циганков П.А. Теория международных отношений. Москва : Гардарики, 2002. 319 с.
6. Мальський М., Мацяк М. Теорія міжнародних відносин. Київ : Кобза, 2003. 528 с.
7. Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ : Персонал, 2012. 366 с.
8. Мілославська О.М. Компроміс як дієвий метод врегулювання політичного конфлікту. Збірник наукових матеріалів LXI Міжнародної інтернет-конференції, 15.02.2021, Харків.
9. Платон. Діалоги. Харків : Фоліо, 2008. 189 с.
10. Сунь-Цзы. Трактат о военном искусстве. Москва : Academia, 1985. 426 с.
11. Макиавелли Н. Государь. Москва : Эксмо, 2009. 398 с.
12. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Київ : Дух і Літера, 2000. 447 с.
13. Гулыга А.В. Кант – теоретик мира. Москва : Московский рабочий, 1989. 120 с.
14. Парет П., Моран Д. Клаузевиц Карл фон. Историчні та політичні праці. Москва, 1992. 214 с.

References.

1. Manikin, A.S. (2001), Vvedeniye v teoryyu mezhdunarodnykh otnosheniy [Introduction to the theory of international relations], Moscow State University, Moscow, Russia
2. Semkiv, O.I. (1993), Politolohiya [Politics], Svit, Lviv, Ukraine.
3. Narinsky, M.M. (2004), Ystoryya mezhdunarodnykh otnosheniy [History of international relations], ROSSPEN, Moscow, Russia
4. Huntington, S. (2003), Zitknennya tsyvilizatsiy [Clash of civilizations], Astroprint, Odessa, Ukraine.
5. Tsigankov, P.A. (2002), Teoriya mezhdunarodnykh otnosheniy [Theory of international relations], Gardariki, Moscow, Russia.
6. Malsky, M. and Matsyakh, M. (2003), Teoriya mizhnarodnykh vidnosyn [Theory of International Relations], Kobza, Kyiv, Ukraine.
7. Bernadsky, B.V. (2012), Mizhnarodni konflikty: kurs lektsiy [International conflicts: a course of lectures], Personnel, Kyiv, Ukraine.
8. Miloslavskaya, O.M. (2021), "Compromise as an effective method of resolving political conflict", Zbirnyk naukovykh materialiv LXI Mizhnarodnoyi internet-konferentsiyi [Compromise as an effective method of resolving political conflict. Proceedings of the LXI International Internet Conference], Kharkiv, Ukraine.
9. Plato (2008), Dialohy [Dialogues], Folio, Kharkiv, Ukraine.
10. Sun Tzu (1985), Traktat o voennom yskusstve [A treatise on the art of war], Academia, Moscow, Russia.
11. Machiavelli, N. (2009), Hosudar' [The Emperor], Moscow, Exmo, Russia.
12. Hobbes T. (2000), Leviafan, abo Sut', budova i povnovazhennya derzhavy tserkovnoyi ta tsyvil'noyi [Leviathan, or the essence, structure and powers of the church and civil state], Dukh i Litera, Kyiv, Ukraine.
13. Gulyga, A.V. (1989), Kant – teoretik myra [Kant is a theorist of the world], Moscow Worker, Moscow, Russia.
14. Paret, P. and Moran, D. (1992), Klauzevits Karl fon. Istorychni ta politychni pratsi [Clausewitz Carl von. Historical and political works], Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2021 р.